

Marcel Proust

gyndelsen  
provinsen)  
de bestået  
klokken al  
havde spur  
også omfat  
da det jeg v  
villet erind  
giver om fo

"Swanns verden"

A. 52-56

ser i  
lav-  
om  
gen  
ray  
Men  
fen  
den

faet lyst til at tænke på det øvrige i Combray. Alt det var i virkeligheden dødt for mig.

Dødt for bestandig? Det kunne godt tænkes.

Tilfældet spiller en stor rolle i alt det her, og et andet tilfælde, nemlig døden, tillader os sjældent at vente alt for længe på det førstes gunst.

Der er slet ikke så lidt fornuft i den keltiske forestilling om at vore afdødes sjæle holdes fanget i et laverestående væsen, i et dyr, en plante eller en livløs ting, utilgængelige for os indtil den dag der for mange aldrig oprinder, hvor vi tilfældigvis kommer forbi det træ eller komner i besiddelse af den ting der er deres fængsel. Så skælver de, kalder på os, og så snart vi har genkendt dem, er forryllelsen brudt. Takket være vores befrielse har de overvundet døden og vender tilbage til os og livet.

På samme måde er det med vores fortid. Det er spildt ulejlighed at prøve at genkalde den i erindringen, alle vore åndelige anstrengelser er forgæves. Den ligger skjult uden for tankevirksomhedens område og rækkevidde, i en eller anden materiel genstand (i det sanseindtryk som den materielle genstand ville give os) som vi ikke har nogen anelse om. Og det afhænger af tilfældighedernes spil om vi støder på denne genstand før vi dør, eller om vi ikke støder på den.

Det var allerede mange år siden at alt det i Combray der ikke havde med skuepladsen og dramaet omkring min sengetid at gøre, var ophørt med at eksistere for mig, da min mor, en vinter-

dag hvor jeg kom hjem og hun kunne se at jeg frøs, foreslog mig at jeg mod min sædvane skulle drikke lidt te. Jeg sagde først nej tak, men ombestemte mig så, uden at vide hvorfor. Hun sendte bud efter en af de korte og buttede kager der kaldes "små madeleinekager", og som ser ud som om de er bagt i en kammuslings riflede form. Og snart førte jeg mekanisk, beklemt over den dystre dag og udsigten til en lige så trist morgendag, en skefuld te, hvori jeg havde opblødt et stykke madeleinekage, op til munden. Men i samme øjeblik som den mundfuld te, blandet med kagekrummer, ramte min gane, fór jeg sammen, slået af det usædvanlige der var ved at ske med mig. En vidunderlig lystfølelse havde grebet mig, noget helt enestående, og jeg havde ingen anelse om dens årsag. Den gjorde på stedet livets omskiftelser ligegyldige, dets katastrofer harmløse og dets korthed illusorisk, på samme måde som når man forelsker sig, og den fyldte mig med en dyrebar substans, eller rettere sagt: Substansen var ikke i mig, den var mig. Jeg var holdt op med at føle mig middelmådig, begrænset og dødelig. Hvor kunne denne vældige glæde være kommet fra? Jeg havde på fornemmelsen at den hang sammen med smagen af te og kage, men at den gik langt, langt videre, at den ikke kunne være af samme natur. Hvor kom den fra? Hvad betød den? Hvordan kunne jeg gribe og fastholde den? Jeg drikker en mundfuld, men finder ikke mere i den end i den første, og en tredje der giver mig lidt mindre end den anden. Det er på tide at holde op, drikkens kraft synes at aftage. Det er tydeligt at den sandhed jeg søger, ikke er at finde i den, men i mig. Den har vakt den til live, men kender den ikke, og kan kun, med stadig svagere styrke, atter og atter gentage det samme vidnesbyrd som jeg ikke kan tyde, men som jeg i det mindste vil kunne bede om at få gentaget og genfinde intakt, til min disposition, om lidt, når jeg prøver at komme helt til klarhed over det. Jeg stiller koppen fra mig og vender mig indad, mod mine tanker. Det er ved åndelig virksomhed at sandheden skal findes. Men hvordan? En dyb usikkerhed kommer over os hver gang ånden føler sig overgået af sig selv, når den samtidig er udfor-

skeren og den mørke egn hvor den skal lede, og hvor al dens bagage ikke er den til nogen nytte. Lede? Nej, ikke kun det, den skal også skabe. Den står over for noget der endnu ikke er, og som den alene kan virkeliggøre og derpå drage frem i sit lys.

Og jeg begynder igen at spekulere over hvad det mon kunne være, denne ukendte tilstand der ikke bragte noget logisk bevis, men derimod en så uomtvistelig lykkefølelse, en så intens virkelighed at den fik al anden virkelighed til at blegne. Jeg vil prøve at få den frem igen. Jeg vender i tankerne tilbage til det øjeblik hvor jeg tog den første skefuld te. Jeg genfinder den samme tilstand, men uden at den bliver mere forståelig. Jeg gør endnu en åndelig kraftanstrengelse for at kalde det flygtige indtryk tilbage. Og for at intet skal forstyrre mine åndelige bestræbelser på at gribe det igen, fjerner jeg alle forhindringer, enhver uvedkommende tanke, jeg beskytter mine ører og opmærksomhed mod lydene fra værelset ved siden af. Men da jeg kan føle at jeg er ved at blive træt, uden at mine anstrengelser fører til noget, tvinger jeg mig i stedet til at søge den adspredelse jeg før havde nægtet mig selv, tvinger mig til at tænke noget andet, til at lade ånden hvile og komme til kræfter igen før et sidste forsøg. Så skaber jeg for anden gang et tomrum omkring den, jeg udsætter den for den endnu friske smag af den første mundfuld, og føler noget skælve i mig, noget der flytter sig og prøver at komme op, noget der har ligget forankret på meget dybt vand, og som nu river sig løs, jeg ved ikke hvad det er, men det stiger langsomt opad, jeg føler modstanden, og jeg hører bruset fra de tilbagelagte afstande.

Det der banker så heftigt i mit inderste væsen, kan ikke være andet end det billede, den visuelle erindring der er forbundet med denne smag, og som prøver at nå frem til mig sammen med den. Men den kæmper for langt borte, striden er for kaotisk og forvirret, jeg kan kun lige skelne det neutrale genskær som den luftige hvirvel af blandede farver smelter sammen med, men jeg kan ikke skelne formen, ikke bede den om, som den eneste mulige fortolker, at oversætte vidnesbyrdet fra dens samtidige, uadskillelige

ledsager, smagen, ikke bede den fortælle mig hvilken særlig omstændighed og hvilken epoke i min fortid det drejer sig om.

Vil den mon nogensinde komme op til overfladen af min klare bevidsthed, denne erindring, det svundne øjeblik som et identisk øjeblik tiltrækningskraft er kommet så langt borte fra for at påvirke, bevæge og hæve op fra dybet af mig? Jeg ved det ikke. Nu føler jeg ingenting, erindringen er standset, måske er den vendt tilbage til dybet, og hvem ved om den nogensinde vil stige op af sit mørke igen? Ti gange må jeg begynde forfra, bøje mig over den. Og hver gang rådede den slaphed der får os til at vende ryggen til enhver vanskelig opgave, ethvert vigtigt forehavende, mig til at lade det ligge, drikke min te og nøjes med at tænke på dagens bekymringer og mine forventninger til morgendagen, som man kan sidde og ruge over uden besvær.

Og pludselig stod erindringen klart for mig. Denne smag, det var jo smagen af det lille stykke madeleinekage som min tante Léonie plejede at give mig hver søndag morgen i Combray, når jeg kom for at sige godmorgen til hende i hendes soveværelse (for den dag gik jeg ikke udenfor før vi skulle til messe), efter først at have dypet det i sin te eller lindete. Synet af den lille madeleinekage havde ikke sagt mig noget før jeg havde smagt den, måske fordi jeg, uden nogensinde at spise én, har set dem på konditoriernes hylder så tit siden hen, at billedet af dem havde trukket sig tilbage fra disse dage i Combray for at slutte sig til andre og nyere billeder, eller måske fordi der intet var tilbage af de erindringer der så længe havde været opgivet og glemt, alt var forvitret, formerne – også den lille kagemusling, så frodigt sensuel under sine strenge og fromme plisséer – var blevet tilintetgjort eller havde ligget så længe i dvale at de havde mistet den ekspansionskraft der kunne have bragt dem op til bevidstheden. Men når der intet er tilbage af en svunden tid, når menneskene er døde, når tingene er gået til grunde, er det kun lugten og smagen, de mere skrøbelige og mere luftige, men også mere livskraftige, mere udholdende og trofaste, der endnu i lang tid bliver stående, som sjæle, i ruinerne af alt det

andet, og mindes, venter og håber, mens de ufortrødent bærer erindringens mægtige bygningsværk på deres lille, næsten uåndgribelige dråbe.

Og i samme øjeblik som jeg havde genkendt smagen af det stykke madeleinekage dypet i lindete som min tante plejede at give mig (om end jeg endnu ikke vidste hvorfor erindringen om det gjorde mig så lykkelig, og måtte udsætte det til langt senere at finde ud af det), dukkede det gamle grå hus mod gaden hvor hun havde sit værelse, op som en teaterkulisse og føjede sig til den lille bygning der vendte ud mod haven, og som var blevet opført bagved til mine forældre (det afgrænsede udsnit som var det eneste jeg havde genset indtil nu), og med huset kom byen, lige fra morgenen til aften og i al slags vejr, torvet hvor jeg blev sendt hen før frokost, de gader hvor jeg købte ind, og de veje hvor vi gik tur når vejret var godt. Og ligesom i den leg hvor japanerne morer sig med at dyppe nogle små stykker papir i en porcelænsskål fyldt med vand, hvor de papirstumper der indtil da har set nøjagtig ens ud, øjeblikkelig udvider sig, vrider sig, får farve, skiller sig ud fra hinanden og bliver til blomster, huse og solide og genkendelige mennesker, steg nu også alle blomsterne i vores have og i Swanns park, og åkanderne i Vivonne, og de brave folk i landsbyen og deres små huse og kirken og hele Combray og dens omegn, alt det der får form og fasthed, byen og haverne, op af min tekop.

## 2

Combray set på afstand, i ti miles omkreds, når vi ankom med toget den sidste uge før påske, var kun en kirke som sammenfattede byen, som repræsenterede byen, talte om den – og for den – til fjerne egne, og når man kom nærmere, så man at den holdt den sammentrykte klynge af huse med lådne og grå rygge tæt ind omkring sin høje, mørke kappe, som en hyrde der beskytter sine får mod blæsten midt ude på den åbne mark, og hist og her omgav re-

sterne af en ringmur fra middelalderen husene med en linje der var lige så fuldendt cirkelrund som en lille by på et maleri af en af de primitive malere. Hvad det at bo dér angik, var Combray lidt kedelig, ligesom gaderne hvis huse, bygget af egnens gråsorte sten, med udvendige trapper og gavle der kastede lange skygger, var så mørke at man var nødt til at trække gardinerne i stuevinduerne fra så snart mørket faldt på; gader med højtidelige helgennavne (hvoraf flere havde tilknytning til Combrays første lensherrers historie): Rue Saint-Hilaire, Rue Saint-Jacques, hvor min tantes hus lå, Rue Sainte-Hildegarde, som gitterlågen førte ud til, og Rue du Saint-Esprit, som den lille låge i havens ene side vendte ud imod, og disse gader i Combray eksisterer i en del af min erindring der er så fjern, og malet i farver så forskellige fra dem verden har i mine øjne i dag, at de i virkeligheden alle sammen, også kirken der ragede op over dem på torvet, forekommer mig endnu mere uvirkelige end lysbillederne fra min *laterna magica* ...

Min morfars kusine – min grandtante – som vi boede hos, var mor til den tante Léonie som, efter at hendes mand, min onkel Octave, var død, først havde nægtet at forlade Combray, derpå sit hus i Combray, derpå sit værelse, derpå sin seng, og til sidst ikke længere "kom ned", men altid lå i sin seng i en ubestemmelig tilstand af melankoli, fysisk svækkelse, sygdom, fikse ideer og fromhed. Hendes private lejlighed vendte ud mod Rue Saint-Jacques, som et langt stykke længere henne endte i Grand-Pré (i modsætning til Petit-Pré der var en grøn plet mellem tre gader midt i byen), og som i sin grå ensformighed, med tre høje trappetrin af sandsten foran så godt som hver eneste dør, lignede en procession som en gotisk billedhugger havde hugget direkte ud af en sten som han kunne have brugt til at skabe en krybbe eller korsfæstelse. Min tante boede nu i virkeligheden kun i to værelser der stødte op til hinanden, så når der blev luftet ud i det ene, opholdt hun sig i det andet. Det var den slags værelser man finder på landet, og som – akkurat som store områder af luften eller havet i visse lande oplyses eller fyldes med duften af myriader af protozoer som vi ikke